

Franz Binder, Norbert Schneeloch

Dirck Dircksz. Wilre en Willem Godschalk van Focquenbroch(?)

geschilderd door Pieter de Wit te Elmina in 1669

Dirck Wilre (of Wilree) werd in 1636 in Graft geboren¹. Zijn familie was uit Graft afkomstig: twee van zijn voorvaderen bekleedden daar het ambt van schout². Hij was de jongste van de kinderen³ van schipper en kapitein Dirck Dircksz van Wilre en Trijntjen Hendrickx: Gerrit (geb. 1624), Hendrick (geb. 1628), Magdaleentje (geb. 1630) en Jacob (geb. 1633)⁴. Zijn moeder stierf al in juni 1639, zijn vader tussen 1646 en 1650⁵. Het is mogelijk, dat zijn vader nog een of twee maal hertrouwde⁶, voordat hij tenslotte Anna Jansz. huwde⁷. Haar zoon uit een vroeger huwelijk, Cornelis Jansz. Danser, zou in 1652 met Dircks zuster Magdaleentje trouwen. Danser was varensman en stond misschien toen al in dienst van de West Indische Compagnie (w.i.c.)⁸. Dircks broer Jacob voer, evenals anderen uit Graft⁹, na de eerste Engelse zeeoorlog (1652–54) als schipper op de Caraïbische eilanden, maar ondervond tegenspoed bij zijn sluikhandel met Barbados; hij was ook mede-eigenaar van een plantage met neger-slaven op Antigua, die hij later van de hand deed¹⁰. Over Dircks jeugd-jaren is niets bekend. Het is mogelijk dat ook hij zijn carrière is begonnen op een lorrendraaier (smokkelaarschip) zoals er zoveel hebben gevaren tussen Holland, de kust van Guinea en de West voor de handel in goud, grein, ivoor en slaven. De kust van Guinea behoorde sedert 1621 tot het monopoliegebied van de w.i.c., maar

door de lengte van de kust en de beperkte haar ten dienste staande middelen kon zij haar rechten niet doen gelden; de placcaten, waarin varenslieden uit de Republiek, die in buitenlandse dienst op smokkelschepen voeren, met de doodstraf (die overigens nooit werd toegepast) werden bedreigd, hielpen haar daarbij niet¹¹. Vooral na de opstand van de Portugezen in Brazilië in 1645, waardoor de w.i.c. danig werd verzwakt, zagen tal van kooplieden uit Amsterdam en uit Zeeland hun kans schoon om samen met lieden uit Hamburg, Glückstadt (toen Deens), Engeland en andere landen de Compagnie naar hartelust te 'pluymen'¹².

Op zo'n lorrendraaier, de *Stadt Cremp* (genoemd naar het stadje Krempe bij Glückstadt), onder schipper Claes Dircksz., voer Dirck Wilre, waarschijnlijk in het begin van 1658 als koopman naar Guinea. De tocht verliep niet zonder moeilijkheden. Het galjoot moest wegens de slechte toestand, waarin het verkeerde, op de rivier Kameroen in brand worden gestoken. Wilre stapte over op een Engels schip, dat hem naar Kaap Lopo Gonçalves, nu Kaap Lopez, bracht. Daar ging hij aan boord van het jacht van de w.i.c., de *Noortse Leeuw*, eveneens een gewezen lorrendraaier en bereikte begin december 1658 Elmina¹³. Wat Wilre ertoe heeft gebracht in dienst der 'Edele Compagnie' te treden is niet zeker, maar men mag aannemen dat hij, na zijn mislukte

Afb. 6. De Afrikaanse westkust. Uit: O. Dapper, *Nauwkeurige beschrijvinge der Afrikaensche gewesten...*, Amsterdam 1668 (Foto Universiteitsbibliotheek, Amsterdam).

tocht als lorrendraaier, er de voorkeur aan gaf vrijwillig in dienst te treden bij de w.i.c., liever dan thuis geconfronteerd te worden met zijn reders of bevrachters. In weerwil van de placcaten mocht de Compagnie nog blij zijn smokkelaars bereid te vinden bij haar in dienst te treden, dit vooral gezien de hoge sterfte onder het personeel op de kust. Alleen notoire belhamels en onwilligen werden te Elmina gevangen gezet tot er een schip gereed was naar patria uit te zeilen¹⁴. Als een lorrendraaier zich zonder slag of stoot overgaf, mochten officieren en bootsvolk hun plunje en zelfs hun tot dan toe verdiende gage behouden¹⁵.

Vanaf februari 1659 deed Wilre dienst op

verschillende logies der w.i.c. op de Goudkust, eerst als assistent, vervolgens als commies en tenslotte, al in het voorjaar van 1660, als oppercommies op het Kasteel Mouree, dat voor de goudhandel met de Accanisten (negerkooplieden uit het rijk Akan) van groot belang was¹⁶. Deze snelle carrière kan uit verschillende omstandigheden verklaard worden. Ten eerste had Wilre als smokkelaar kennis gemaakt met de handel in Guinea en daardoor ervaring opgedaan met de koopmanschap, de gewoonten en de taal. De 'lingua franca' was de zwarte Portugese taele, het crioulo; overigens spraken tal van Afrikaanse kooplieden, vaak mulatten, ook tamelijk goed Nederlands¹⁷. Ten tweede moet de al

Afb. 7. Detail uit afb. 6.

vermelde sterfte¹⁸ genoemd worden, die telkens bekwame commiezen en oppercommiezen ten grave sleepte. In de derde plaats was kort tevoren, in 1657, een ring van smokkelaars bestaande uit ervaren commiezen van de Compagnie op de fles gegaan; gebrek aan competente vervangers had de Compagnie er toe gebracht hun ontslag tot 1659 uit te stellen. Onder de 'chinezen' – zo luidde de bijnaam voor de sluikers in dienst van de Compagnie – bevonden zich ook Heereman Abramsen en Francoijs Roman, beiden oppercommiezen, die overigens later opnieuw bij de w.i.c. in dienst zouden treden¹⁹.

Mercurius was de kersverse oppercommies bij de goudhandel tot dan toe niet goedgezind geweest. Wilre klaagde medio mei 1660 bij de nieuwe directeur-generaal, de hoogste gezagsdrager ter kust, Jasper van Heussen: *alsoo dagelijcx, soo lange (ik) de Wel(edele) Compe. gediend hebbe, bevonden hebbe dat in mijn staet ten achteren ben gecomen; alsoo de comptoiren, soo ick hebbe comen te becleden, in slechte stant van handel hebbe gevonden ende altijd getracht, door eenige cleijne begiftinge aan de inlandsche natien alhier (d.i. het kasteel Mouree, ten oosten van Elmina) deselve plaetze in eenen beteren stant te brengen, doch het en heeft echter tot noch toe den Almachtigen Godt niet belieft, dat sulcx door mij soude wagen*

*gebracht worden . . .*²⁰. Maar niet alleen de nieuwe oppercommies uit Graft had reden tot klagen. De Bewindhebbers hadden al gauw in de gaten, dat Van Heussen minder goed dan zijn voorganger Jan van Valckenburgh (1656–59) in staat was op te boksen tegen de toenemende handelsconcurrentie van de Engelsen en van de Iorrendraaiers. Van Heussen stierf echter al eind april 1662 ten gevolge van een van de epidemieën die steeds weerkeerden tijdens de 'quaede tijt', de regenmaanden van april tot juli. Toen Van Valckenburgh door de hoofdparticipanten (aandeelhouders) te Amsterdam niet in hun vergadering toegelaten werd, bleek hij niet bereid om wederom de functie van directeur-generaal te vervullen²¹. 'Primo mei' 1662 trad Dirck Wilre daarom op als 'provisioneel directeur-generaal'²², want ook de 'oppercommies ende fiscaal' Huybrecht van Gageldonck was in mei 1661 met de Graaf Enno naar patria vertrokken²³. Zo had de vroegere 'octroy dieff' Wilre na nauwelijks drie en een half jaar dienst de top bereikt. Een opmerkelijk feit, te meer omdat de meeste dienaren van de w.i.c., die van onder af waren begonnen, er tien, soms meer dan twintig jaar over deden voor dat zij zover kwamen²⁴. Wilre kreeg te Elmina in zijn nieuwe functie meteen het bevel over ongeveer 250 man, voor het merendeel soldaten op het machtige kasteel

en bootsvolk op de jachten aan de kusten; voorts zo'n veertig man handelspersoneel, alsmede een groep ambachtslieden en bedienden, de rond 250 slaven hierbij niet meegerekend²⁵. Hij verdiende een salaris van ver boven de fl 300 per maand, wel vier keer zo veel als wat hij als oppercommies kreeg, maar gezien de vrij hoge kans in Elmina aan een tropische ziekte te bezwijken, was dit niet veel te noemen²⁶.

De strijd om de Afrikaanse markt met de Engelsen, die de w.i.c. in de slavenhandel toen al voorbij waren gestreefd, werd in die tijd steeds feller en leidde herhaaldelijk tot gewelddaden. Dit leverde Wilre tijdens zijn bestuur de meeste moeilijkheden op²⁷. De w.i.c., die jaren tevoren van sommige zwarte stamhoofden of 'strandkoningen' het uitdrukkelijk handelsmonopolie bekrachtigd had weten te verkrijgen in verdragen, wilde niet gedogen, dat haar Europese concurrenten die plaatsen zelfs maar aandeden, ook al wilden de 'naturellen' nu wel degelijk met hen handel drijven en wel op aanmerkelijk voordeliger voorwaarden dan met de 'Edele Compagnie'²⁸. Dit was de reden waarom Wilre en zijn Raad in mei 1662 besloten Takorary en later ook Commany en Cabo Cors van zee uit te laten blokkeren. Hij trachtte met behulp van de Futuse negers de Denen te verjagen uit Cabo Cors zonder de Engelsen de kans te geven die logie te bemachtigen²⁹. De toestand was nog onveranderd toen de opnieuw benoemde oud-directeur-generaal Jan van Valckenburgh, door de lorrendraaiers 'stockvis' genoemd, met twee sterke schepen medio januari 1663 voor Elmina voor anker ging en het gezag van Wilre overnam³⁰. De spanningen met de *Company of Royal Adventures* bleven toenemen – beide compagnieën verkregen in 1662–63 de 'asiento', de toestemming van de Spaanse kroon om een aantal slaven naar haar Amerikaanse kolonies te brengen – en in juni 1663 deden er op de Goudkust geruchten de ronde over een op handen zijnde aanval der Engelsen, nadat de w.i.c. een maand tevoren eindelijk in het bezit van Cabo Cors had weten te komen. Er waren openlijke bedreigingen van de kant van de Engelsen, reden waarom Van

Valckenburgh het garnizoen van het in 1660 bezette Portugese eiland Anobom terugtrok naar de Goudkust³¹.

Terwijl Van Gageldonck het kasteel Mouree ging overnemen³², bleef Wilre na de komst van zijn opvolger oppercommies te Elmina om bij zijn inheemse vriendin Helena Correa, die later ter sprake komt, te blijven. Ook Van Valkenburgh had een verhouding met haar gehad. Hoe de persoonlijke relatie tussen de beide geliefden van Helena ook geweest moge zijn, wij horen niet van moeilijkheden tussen hen als dienaren van de w.i.c. Eind juli of begin augustus 1663 kreeg Dirck Wilre bezoek van zijn broer Jacob, die als schipper op de *Juffrouw Catharina* goederen naar Elmina bracht om vervolgens slaven van Calabarij naar Curaçao te voeren³³.

In het voorjaar van 1664 verzocht Wilre de bewindhebbers na een diensttijd van vijf jaar naar huis te mogen terugkeren. Zij lieten die beslissing echter over aan de directeur-generaal, in verband met het feit dat enige dienaren zoals de oppercommies Thieleman Willeckens, de luitenant Cornelis van den Ancker en anderen al naar patria waren vertrokken, juist op het moment dat de Engelse kapitein Robert Holmes op de Goudkust de vijandelijkheden begon en elke man onmisbaar werd³⁴. Terwijl het Holmes gelukte tal van kleine logies en het belangrijke Cabo Cors in het voorjaar 1664 in handen te krijgen, bleken Elmina en de andere bevestigde kastelen en logies voor de Engelsen te sterk, ook omdat de meeste strandkoningen de w.i.c. trouw bleven³⁵. Aan de toestand van beleg kwam pas een einde, toen van Kaap Verde werd gemeld, dat De Ruyter met zijn vloot van daar uit koers had gezet naar de Goudkust. De Engelse schepen hadden al in december 1664 de wijk genomen, voordat de befaamde vice-admiraal kort na nieuwjaar 1665 het heroveringswerk begon. Op 7 januari ging De Ruyters vloot voor Elmina voor anker en *terzelve tijd quam d'Opperkoopman Dirck Wilree met den fiscaal Pieter Bauté den Heer de Ruyter aan zijn boort verwelkomen en nevens d'andere opperhoofden der vloote, uit den naame van den generaal*

Valckenburgh aan landt noodigen; 's middags werd De Ruyter met zijn kapiteins en verdere officieren op het Kasteel op een maaltijd onthaald. Wilre heeft ongetwijfeld ook aangezetten aan het afscheidsdiner, dat De Ruyter op 18 januari aan boord van zijn schip aanbood³⁶.

Nu het gevaar geweken was, zou Wilre met De Ruyter naar huis hebben kunnen varen; zijn stiefmoeder en zijn zuster sloten zelfs een verzekering af op hem en zijn scheepskist, maar dat was te voorbarig: Wilre bleef om onbekende, misschien 'familie' redenen nog te Elmina en stuurde alleen een *blote brief* van dato den 27 february (1665) *uyt Elmina geschreven*, de dag, waarop De Ruyters vloot de ankers lichtte om de vijand in de Antillen op te zoeken³⁷. Inmiddels was, wellicht in september 1664, Dircks broer Jacob als kapitein van het slavenschip *Juffrouw Catharina* voor de tweede maal naar Elmina gekomen³⁸. Dirck is echter ook met hem niet naar huis gegaan, maar hij is mogelijk in de zomer of de herfst van 1665 met één van de schepen van de Compagnie – misschien de *Eendracht* onder schipper Andries Cornelisz. Vertholen – van de Goudkust vertrokken³⁹. In elk geval gunde hij zich in Holland niet veel tijd om zijn aanstaande bruid en vrouw te leren kennen: kennelijk had hij voldoende ervaring op dit gebied op de Goudkust kunnen opdoen. In dienst van de Compagnie had Wilre immers de mulattin Helena Correa leren kennen, *de dochter van een Emanuel Correa, weleer gouverneur op Axem geweest*, te Elmina, waar zij in 1659–60 gewoond heeft⁴⁰. Zij was minstens tien jaar ouder dan Wilre en was al twee keer getrouwd geweest, de eerste keer met *een Portugys . . . , welck doen Axem wiert geincorporeert* (door de w.i.c. op 9 februari 1642 werd ingenomen) *van daer (naar Portugal) is vertrocken; (hij) kon sijn vrou, sijnde een mulatin, daer laten blijven . . . en liet dees Helena met een kint by haar geprocreëert sitten*, zo luiden de woorden van de toenmalige generaal ter kuste, Jacob Ruycaver. Helena hertrouwdde de 18de november 1646 te Elmina met Jan Gelendonck, *mulaet, ondercommies* (in dienst der w.i.c.),

*als opperhoofd 't comptoir Cabo Cors waernemende. Desen Jan Gelendonck is gesprooten uyt een sekeren Portugysen capiteyn, welck in de jare 1623 of 1624 sijn schip door een Compagnies schip wiert ontnoome, en sijn moeder, een slaefinne, heeft deese melaet te voorschyn gebracht, en door goet comportment (is hij) dus verder geraeckt . . .'. Gelendonck heeft waarschijnlijk in de jaren vijftig de dienst van de Compagnie verlaten om zich als zelfstandige handelaar op de Goudkust te vestigen, waarbij het een open vraag moet blijven, of hij nog met zijn vrouw bleef samenleven. Helena was niet onvermogen: men zou haar het beste kunnen vergelijken met haar blanke zusters in de toenmalige Republiek, die evenals zij, als koopvrouw, zelfstandig de kost moesten verdienen om haar kinderen groot te brengen⁴¹. In weerwil van Jacob Steendam's versregels: *Want haar vaders zijn geweest / Blanck gevelest / En haar moeders waren swarten / Daarom zijn se boven dank / Swart noch blank / Dies sy swart'en blanken tarten . . .'* zal door Helena Correa's aderen, gezien de al vier generaties lang durende vestiging der Portugezen te Axem, wel meer blank bloed gevloeid zijn dan bij een mulattin: we moeten ons dan ook een 'morena' voorstellen, toen al voor de Portugezen een soort schoonheidsideaal, met de faam in de liefde zeer bedreven te zijn⁴². Heel begrijpelijk dat deze, naar we mogen aannemen, rijpe, donkere schoonheid, ondanks haar huwelijk een verhouding aanging met de in 1650 als fiscaal naar Elmina gekomen, ongeveer even oude Jan van Valckenburgh, waaruit omstreeks 1653 een zoon met de naam Jasper voortspoot. Van Valckenburgh was overigens vlak voor zijn vertrek naar Elmina getrouwd met de Vlissingse Dina Lems, de dochter van een van de directeurs van de w.i.c. in Angola. Toen hij sloop ging, verwachtte zij een kind van hem, dat overigens vlak na de geboorte is overleden⁴³. Helena werd zodoende tot zijn 'naturelle' vrouw en eind januari 1656, toen Van Valckenburgh directeur-generaal werd, zelfs drie jaar lang de *first lady* van het kasteel Elmina⁴⁴. Ten tijde van Wilre's komst rond de jaar-*

wisseling 1658–59 moet Helena reeds geweten hebben, dat haar Jan binnen een half jaar naar zijn Zeeuwse vrouw in Amsterdam zou terugkeren. Maar zij werd juist op tijd getroost. De assistent uit Graft werd door deze *femme de trente ans* – in 1660 was ze ongeveer 36 jaar oud – het hoofd op hol gebracht: zij schonk hem in de jaren 1660–1665 niet minder dan drie kinderen, van wie alleen Hendrik, zo genoemd naar Dircks overleden oudere broer, in leven bleef⁴⁵. Deze ‘wilde echt’ was helemaal niet uitzonderlijk. De dienaren van de Compagnie bestonden voor de helft uit Nederlanders, voor de andere helft uit soldaten uit de Duitse landen, Scandinavië, Groot Brittannië en andere landen⁴⁶. Ze werden door de predikant Bartholomeus Ysebout gekenschetst als *vele rouwe mensen . . . die meenighmaal veel slimmer in handel en wandel sijn dan deze heijdenen self* en zij gingen dikwijls dergelijke verbintenissen aan, overigens tegen de zin van de Compagnie, die het schoorvoetend moest gedogen. De Compagnie was overigens zelf verantwoordelijk voor die situatie; zij stond immers, uitzonderingen daargelaten, aan haar personeel niet toe de echtgenoten mee te nemen. Dit voorschrift vormde een bron van niet aflatende klachten van de in Elmina aanwezige predikanten, die van mening waren, dat alleen de opheffing daarvan de kans bood om ‘t *overspel te voorkomen*. De brieven van predikant Ysebout aan de classis te Amsterdam liegen er dan ook niet om: *haer dagelijcx werck was hoereren en overspelen binnen het fort, in het gesicht bij naer van ijdereen . . . haer dagelijcx vol en sat drinckende . . . niet als vloecken . . .* Ook zijn opvolger, Abraham Ouderwater, *soude bijnaa volkomen genoegen in dezelve gemeente* (d.w.z. het personeel van de w.i.c.) (genomen) *hebben, indien van veele die nauwe vrientschap ende bijzonderen ommegangh met de swartinnen wat meer wiert geschuwt . . .*⁴⁷. De Compagnie was wel gewoon van elke dienaar, die een *spurius* had, een gedeelte van de gage in te houden om dat aan de moeder of de voogd uit te keren, een bewijs overigens voor de aanwezigheid van vele *spurii* of ‘tapoeyers’ in het negerdorp bij Elmina en elders ter

kuste. Dit gebruik getuigde van een zekere zorg voor deze groep, een zorg die de Compagnie vooral om militaire redenen zal zijn ingegeven en wel om de goede verstandhouding met de *caboceros* (hoofden) van de ‘Mynse negers’, omtrent achtduizend weerbare mannen, meest uit het binnenland naar het dorp Elmina gevluchte zwarten, te behouden⁴⁸.

Een fatsoenlijk huwelijk ofwel *chercher la femme blanche* was kennelijk één van de motieven voor Wilre om naar Amsterdam terug te keren. Ongeveer een jaar daarna, op 3 september 1666, ging hij, nu dertig jaar oud, met zijn broer Jacob als getuige te Amsterdam in ondertrouw met de ongeveer twee jaar oudere Maria de Perel uit Antwerpen. Het paar vestigde zich op de Brouwersgracht, waar de bruid voordien al woonde⁴⁹. Wilre bracht zijn bruid wel op de hoogte van zijn ‘wilde echt’, die trouwens in Amsterdam niet geheim zou zijn gebleven⁵⁰. Jan van Valckenburgh had zijn ambtstermijn van drie jaar al ruimschoots overschreden en bovendien de Heren xix ondermeer wegens zijn nieraandoening (‘grevel’) al meer dan eens verzocht naar patria te mogen terugkeren. Hij overleed echter op 8 juli 1667 en werd opgevolgd door Huybrecht van Gageldonck⁵¹. Zonder de Kamer van Zeeland erin te kennen, benoemde de praesidiale Kamer van Amsterdam Wilre meteen als opvolger⁵². Omdat de w.i.c. dank zij de ontredde van de *Company of Royal Adventurers trading into Africa* in Guinea weer een voldoende sterke machtspositie had opgebouwd, wachtten de Bewindhebbers rustig het einde van de tweede Engelse zeeoorlog (1665–1667) af, voordat zij Wilre, ‘een gau man’, op de *Amsterdam* onder schipper Gerrit Jansz. van Dijck met nog vier andere schepen (waarbij drie slavenschepen) op 15 november 1667 naar Afrika stuurden, waar hij op 20 januari 1668 zijn ambt aanvaardde⁵³. Zijn dochter Maria, later zijn erfgename, werd vier maanden eerder, op 10 juli 1667, in de Noorderkerk gedoopt⁵⁴. De vijandelijkheden met de Engelsen waren nauwelijks voorbij – in Guinea werd de Vrede van Breda pas op 18 december 1667

Afb. 8. Gezicht op Elmina. Uit: O. Dapper, *Naukeurige beschrijvinge der Afrikaensche gewesten...*, Amsterdam 1668 (Foto Universiteitsbibliotheek, Amsterdam).

van kracht – of de handelsoorlog laaide door de komst van een vloedgolf van Engelse schepen meer dan ooit op. De overvoering van de Afrikaanse markt met goederen ten gevolge daarvan, verhinderde in 1669 voor het eerst de totstandkoming van een prijsafspraken met de Accanisten. Bovendien brak er als gevolg van de grote invoer van vuurwapenen in het achterland van de Grein-, Goud- en Slavenkust onder de binnenlandse potentaten een reeks van oorlogen uit, die zo'n zes jaar lang hevig woedde en de goudhandel buitengewoon bemoeilijkte⁵⁵. De goudkist van de w.i.c. kreeg ten gevolge van o.m. die oorlogen maar de helft van wat daar gewoonlijk in terecht kwam. Daardoor beschikte de Compagnie over te weinig

middelen om de slavenhandel te financieren en werd zij in toenemende mate afhankelijk van geldschietters van buiten de Compagnie. De slavenhandel nam tijdens het bewind van Wilre weer een geweldige vlucht: kon de w.i.c. in het laatste oorlogsjaar 1667 al weer meer dan tweeduizend negers in de Nieuwe Wereld verkopen, dit aantal steeg al in 1668 tot boven de vijfduizend en evenaarde gedurende de volgende drie jaren zelfs de spits van 1644, met het jaar daarvoor, 1643, de enige twee jaren in de 17e eeuw, waarin de Nederlanders meer slaven naar Amerika brachten dan alle andere slavenhandelaars (Portugezen en Engelsen) tesamen⁵⁶. Ook al vloede er minder in de goudkist

van de Bewindhebbers van de W.I.C., door het personeel van de Compagnie werd er in goud dapper op los gesmokkeld, de generaal niet uitgezonderd. Ook hier gold: *qualis rex, talis grex* en de 'kraaien', een andere bijnaam voor sluikers die in dienst waren van de Compagnie, hadden op deze wijze tal van mogelijkheden om hun schamele gages behoorlijk aan te vullen. Wilre zelf had in 1668 met de kapitein van een slavenschip, die de neef van zijn stiefmoeder was, ongeveer zeven mark goud meegegeven, iets dat streng was verboden. Het was geadresseerd aan zijn vrouw en moest volgens een bijgesloten lijstje onder de armen verdeeld worden; een verdachte manier van doen: waarom gaf hij het niet mee in de goudkist, waarin alle goud moest worden verzameld? De Bewindhebbers van de Kamer Amsterdam kregen er lucht van en vroegen aan Maria de Perel dit goud aan hen terug te geven maar *de gemelte hujsvrouw* (van Wilre) *hoewel buijten reeden haar de dispositie van de voorschreven resolutie* (van de bewindhebbers) *soodanigh ter herten genoomen heeft, dat se in haare gesontheit light soude komen ongemack te lijden, soo is niet tegenstaande 't voorschreven gout tegens ordre aan haar gesonden, is om de voorschreven consideratie goetvonden het voorschreven gout voor deese maal in haar handen te laten komen onder schriftelijke acte, dat hetselve niet sal geopent werden voor datter aan de vergaderinge van (de Heeren) XIXe kennisse van gedaan ende bij deselve gedisponeert sal sijn.* Het zal wel niet de enige goudzending van Wilre uit Guinea zijn geweest⁵⁷!

Wilre werd in mei 1668 voor de derde keer vader, nu van de tweeling Catharina en Anna Françoise; zij overleden echter binnen vijftien maanden⁵⁸. Eind juli 1668 moet Hendrik, de nu ongeveer zeven jaar oude natuurlijke zoon van Wilre en Helena Correa met de *Amsterdam* uit Elmina in Holland zijn aangekomen om hier zijn opvoeding te krijgen. Wilre moet wel zeer aan zijn enige zoon – zijn twee andere kinderen bij Helena overleden vroeg – gehecht zijn geweest, anders zou hij met het oog op mogelijke spanningen met Maria de Perel wel ver-

meden hebben hem naar Amsterdam te sturen, ook al woonde de kleurling dan niet bij haar op de Brouwersgracht⁵⁹.

In het begin van 1671 was de driejaarlijkse ambtsperiode van de generaal afgelopen, maar het ontbreken van een geschikte opvolger en de dreigende oorlog met Frankrijk en Engeland maakten dat het gevraagde ontslag werd uitgesteld⁶⁰. Pas in mei 1674 kon Wilre, na het gezag aan Joan Root te hebben overgedragen, op de *Witte Haes* in Elmina aan boord gaan, om tezamen met het schip *Eendracht* de terugreis te aanvaarden. Het is geen voorspoedige reis geweest. Mogelijk is Wilre's schip in de bocht van Guinea vervallen of heeft het weken lang in windstilten (*doldrums*) rondgedreven. Wat hier van zij: pas op 5 september van hetzelfde jaar, toen Wilre, ernstig ziek, zijn testament liet opmaken, zeilde het schip tussen de Azoren en Ierland. Kort daarop stierf de schipper Jan Muysen Huygh ter hoogte van de Shetland eilanden. Vanwege de Engelse zeeoorlog was men genoodzaakt de weliswaar langere, maar minder gevaarlijke route benoorden Schotland te kiezen⁶¹. Aan het eind van de langdurige reis strandde het jacht op 27 september 1674 op het rif de *Peerdemarckt*, een halve mijl van Schiermonnikoog *door quaede* (zicht) *ende onachtsaemheijt van den loots . . .* Wilre, de oppercommies Wouter Coccus, de commies Joannes Stockram, de chirurgijn Jacob Aven en nog misschien een man of acht, sloegen om en verdronken, toen zijn trachtten met een sloep naar land te komen *ende eenige aen strant comende drijven, ofte gevist werdende op het voorschreven eijlant* (Schiermonnikoog) *begraeven, zijnde den gemelten Hr Wilree, Coccus, Stockram ende andere, door hun vriden zedert van daer affgehaelt ende ijder ter plaetse, daer sij t'huys behoorden (?) eerlijck ter aerde gebracht.* Wilre werd op 21 oktober 1674 te Graft begraven. Het schip de *Witte Haes* werd door de golven aan stukken geslagen, maar de onderstuurman en acht of negen bootslieden, die aan boord waren achtergebleven, konden nog worden gered. De W.I.C. kreeg tegen een bergloon van 20% de door Schiermonnikoogse vissers geborgen

goudkist met twintig zakjes goud terug, in totaal 347 mark ter waarde van ongeveer f 120.000, benevens ca. 5000 lb. ivoor, een deel van de uit Guinea meegenomen jour-nalen en dergelijke. Daaruit kan men opmaken, dat Wilre smokkelgoud bij zich had; ook in de scheepskist van de overleden schipper Huygh werd smokkelgoud aange-troffen. Coccus en Stockram hadden al eerder goud met een schip naar huis gestuurd, waarover hevige ruzies onder de erfgenamen waren losgebarsten⁶².

Was Maria de Perel niet in staat de hand te leggen op het goud van haar man, dat op de bodem van de zee lag, zij wist hoogst-waarschijnlijk wel de jonge Hendrick zijn vaderlijk legaat, niet minder dan f 6000 plus twintig mark goud, afhandig te maken, hetgeen door de dood van Wouter Coccus, een van de voogden nog werd vergemakke-lijkt. Al heel vlug, op de 10de januari 1675 verzocht Maria de Perel de Bewindhebbers van de kamer Amsterdam *den natuïjrlijcen soon van (Wilre) . . . by seecker vrouwe aldaer te laende (Guinea) geprocreeert met Comps schip Europa naar Elmina te mogen laten overgaen*. Dat werd toegestaan, echter met de aantekening, dat de reiskosten door Helena Correa aan de Compagnie vergoed moesten worden. In gezelschap van de oude sluiker en vroegere oppercommies Hereman Abramsen, nu tot nieuwe generaal van de Nieuwe w.i.c. gekozen, moet Wilre's zoon in het voorjaar van 1675 naar zijn geboorte-land zijn teruggevaard⁶³.

NAWOORD

Het schilderij bergt twee belangrijke geheimen in zich. Het eerste betreft de maker. Zou het doek niet gesigneerd en gedateerd zijn, dan zouden wij van een schilder Pieter de Wit nooit hebben gehoord. Het toeval bracht met zich mee, dat er in 1669 behalve De Wit zeker nog één, en hoogstwaar-schijnlijk twee schilders op het kasteel te Elmina vertoefden. Bartholomeus Ysebout uit Leiden vervulde van eind augustus 1667 tot de zomer van 1671 aldaar het ambt van predikant; na zijn terugkeer echter liet hij zich op 24 februari 1673 aan de universiteit

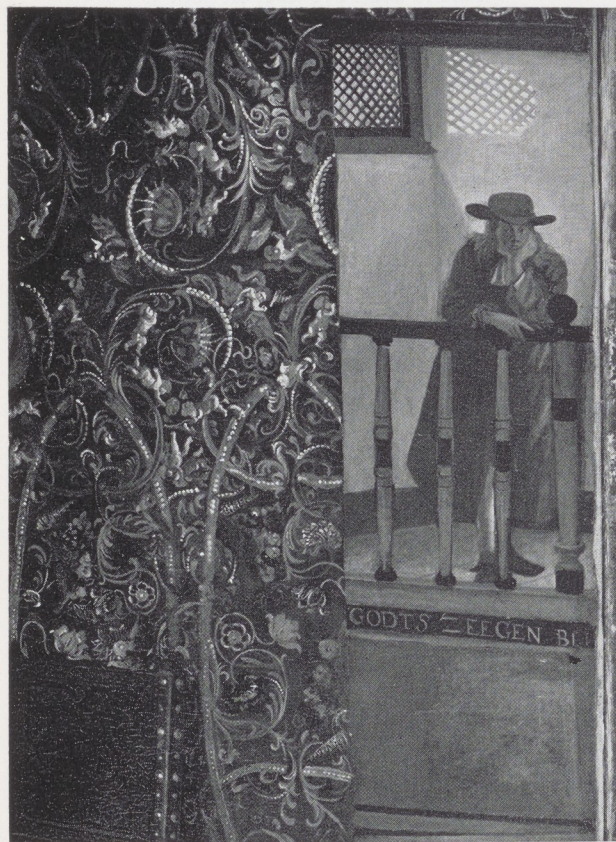
van Leiden inschrijven, waarbij hij als beroep 'pictor' opgaf. Nadere gegevens over hem zijn niet gevonden⁶⁴. De tweede schilder op Elmina was Hendrick Adriejaense Boscoop, die in 1628 te Gouda was geboren, maar zijn jeugd in Zutphen had doorgebracht en in de herfst van 1654 te Amsterdam met Hendrickje Forens (Voo-rens) in ondertrouw ging; getuige was Pieter Janse, schilder en mogelijk zijn leermeester. Het echtpaar woonde in elk geval te Amsterdam, waar in januari 1654 hun dochter Helena gedoopt werd⁶⁵. Boscoop kon blijkbaar niet van zijn kunst leven, anders had hij niet voor f 15 per maand aangemonsterd *omme voor adelborst en schilder in dienst van de Geoctroijeerde Westindische Compe ter camer alhier, te varen naer Guinea met 't schip Amsterdam* onder schipper Gerrit Jansz. van Dijck, dat op 7 of 8 december 1668 van Goeree in zee liep en midden februari 1669 – zo lang duurde de reis meestal – voor Elmina voor anker moet zijn gegaan⁶⁶. De *Amsterdam* moest vanwege de schaarste aan slaven te Ardra tot de 22ste november van dat jaar op de Goudkust blijven wachten, voordat het zijn driehoeksreis over Curaçao, – waar de slaven aan de Spaanse *asientistas* Grillo & Lomellino werden verkocht –, kon voortzetten. Pas begin september 1670 was het schip in Holland terug⁶⁷. Of Boscoop de reis overleefde – van het bootsvolk op slavenschepen zal gemeenlijk tussen de 20 en 25% per vaart niet zijn teruggekeerd, – weten wij niet: hij noch zijn vrouw werden te Amsterdam begraven⁶⁸.

Rest de schilder Pieter de Wit. Mogelijk is hij identiek met de op 9 januari 1646 te Amsterdam gedoopte tweede zoon van de koopman Pieter Pzn de With (Wit) en Mairritge Laurens⁶⁹. Pieter Sr. was van 1630 tot 1640 in dienst bij de v.o.c.; daarna ging hij wonen in de herberg *Maeght van Enkhuyzen* bij het oude huis van de w.i.c. Het is niet duidelijk in welke goederen hij handelde; als voogd liet hij in april 1660 bij Cornelia Jansdr. schilderijen en kunstboeken van de failliet gegane en gevluchte voor-malige *opsiender van de kalkmeesters en kalkdraggers*, Jan Admiraal in beslag nemen.

Of Pieter, als enige zoon zijn vader, die in ieder geval sedert de herfst van 1661 aan zijn handen verlamd was, bij zijn zaken heeft geholpen is onzeker; mogelijk was hij toen bij een meesterschilder in de leer. Zijn vader overleed begin 1665 en werd in de Noorderkerk begraven⁷⁰. In juli 1667 vinden wij Pieter als getuige bij de doop van de zoon van zijn zuster Gertruyd. Zij verklaarde medio april 1670 voor notaris J. V. Oli, dat haar broer 'uytlandich' was. Dit is in overeenstemming met de datering van het schilderij: Pieter de Wit kan vanuit Elmina via de Antillen zijn teruggevaren en is mogelijk tijdens die tocht overleden; er wordt van hem niets meer vernomen en hij werd niet te Amsterdam begraven⁷¹. Blijft de schilder Pieter de Wit een vage figuur, nog meer geldt dit voor de man op de achtergrond van het schilderij: hij zou niet zoveel aandacht verdienen als wij niet wisten, dat in hetzelfde jaar 1669 ook de dichter Focquenbroch op Elmina verbleef als dienaar van de w.i.c.⁷². Focquenbroch, die zich voor zes jaar had verbonden, was met het schip *Gideon* naar Guinea gegaan en de 18de september te Elmina aangekomen *Om als een iongh en stout fiscael / De loorren-draeyers aan te randen / En af te stroopen als een ael*. Het lieve goud was echter zijn voornaamste drijfveer om *de playsieren van de wereld voor een jaer of ses te vergeten, als of ick doot was. Want hier is geen vermaeck ter wereld . . . Doch echter patientie, is 't land sleght, het gout is goet*⁷³. Door de vele ziektegevallen onder het personeel van de Compagnie kreeg Focquenbroch er allerhande werk bij ' . . . ick leer hier van alle slagh van ambachten worden; alsoo ick buyten fiscael, voor secretaris, voor raed, voor notaris, voor ambassadeur, voor caper en voor eenen drommel met den anderen moet spelen, waardoor er weinig tijd was om uit te rusten⁷⁴. Zo trachtte 'Focq' tussen februari en mei 1669 op de *Zeelandia* onder schipper Foort Gillisz Tant uit Vlissingen ter hoogte van de w.i.c. *logie* Boutrij (ten westen van Elmina): *seeck'r Zeeuwsche caravelle / Die hier voor lorren-drajer speelt / En 's Compagnies octroy besteelt / Te gaen vermeerst'ren en beknellen . . .*, met welk

succes is onzeker⁷⁵. Helaas zijn door de vernietiging van het archief van de Eerste w.i.c. in 1821 over 'Focq' geen verdere bijzonderheden te vinden; slechts verder onderzoek in het notarieel archief in Amsterdam zou misschien iets kunnen opleveren. Zodoende weten wij ook niet precies, wanneer Focquenbroch te Elmina is overleden, maar het is hoogstwaarschijnlijk in de weken voorafgaande aan de 14de juli 1670 geweest. De nieuwe predikant, die in juli 1671 in Elmina aankwam, schrijft over de zware epidemie van het jaar tevoren . . . *sware sieckten . . . voortspruijende bijzonderlijk uijt de vuijle dampen en stinckende nevels* (tijdens de) . . . *quaede tijt* (de maanden april tot juli), die nog ten tijde van zijn aankomst slachtoffers vergde⁷⁶. Er zijn enkele aanwijzingen, die het aannemelijk maken, dat de man op de achtergrond inderdaad Focquenbroch voorstelt. In de eerste plaats is de kring van personen, die in aanmerking komt te worden afgebeeld, betrekkelijk klein. Behalve de generaal zijn dat de fiscaal en de predikant (soms maar een ziekentrooster overigens), de opperkoopman, de commies en een assistent zoals een boekhouder. Verder waren er op het kasteel een equipagiemeester, officieren en soldaten, ambachtslieden en af en toe bemanning van de schepen van de Compagnie op de kust⁷⁷. Militairen van het garnizoen en zeelieden droegen niet zulke kledij, evenmin als de predikant. Het is de kleding die gedragen werd door iemand uit de eenvoudige burgerij⁷⁸. De voorgestelde moeten wij dus zoeken onder het handelspersoneel: de opperkoopman Francoijs Roman⁷⁹, de boekhouder Albert Ruytiers, de schoonvader van de beeldhouwer Bartholomeus Eggers, een onbekende ondercommies en een eveneens onbekende assistent⁸⁰. Afgaande op de leeftijd van de voorgestelde, die omstreeks 30 jaar kan worden geschat, komt Focquenbroch met zijn 29 jaren eerder in aanmerking dan Roman, die in 1669 41 jaar oud was en Ruytiers, die toen 50 was⁸¹. Op een andere bijzonderheid vestigt de dichter zelf onze aandacht. In zijn eerste brief uit Elmina, gedagtekend 22 september

Afb. 9. Detail uit afb. 1.

1668, schrijft hij aan zijn vriend in Holland over zijn 'staet van aensien' met zoveel woorden: *alsoo selfs geen van al de hoogste officieren van het kasteel, behalven den opperkoopman (die mee Raed-persoon is) my gedeckten hoofde soude derven toespreken . . .* Focquenbroch zal zonder twijfel ook vanwege zijn schaarse haren een hoed hebben gedragen; de licht rode kleur, waarmee de man is afgebeeld, is mogelijk in verband te brengen met de woorden van de dichter, dat hij te Elmina door de zoon *zo geel als haverstro gebraden* was. Dit wijst erop, dat hij evenmin als de man op de achtergrond, donker haar kan hebben gehad⁸². De belangrijkste aanwijzing is mogelijk de houding van de man: zijn hoofd, gesteund door zijn

linker hand, die op de ballustrade rust, heeft een gelaatsuitdrukking, die onmiskenbaar verveling, zwaarmoedigheid, ja droefheid weergeeft, in de woorden die de dichter zelf in zijn brieven gebruikt. Op 10 februari 1669 schrijft Focquenbroch uit Elmina: *. . . wat aengaet mijn musieck, die is, door het afsterven van mijn cousin Van Heden (die met my overgekomen en hier sedert eenige weken overleden is) sodanigh verstorven, dat ghy mijn violon met droefhyd aen de wand soud sien hangen . . .*⁸³. De melancholische houding van de man op de achtergrond is trouwens typerend voor een dichter, die de 'duitensameling' minachte en bespote en zou voor de opperkoopman Roman of een ander persoon van stand niet wel denkbaar zijn⁸⁴.

Ofschoon wij niets van de verstandhouding tussen Wilre en Focquenbroch afweten, mogen wij toch aannemen, dat zij met elkaar overweg konden, anders zou er ergens wel iets in de bewaard gebleven archiefstukken terug te vinden zijn⁸⁵. Het doet er niet zoveel toe, dat Focquenbroch Wilre niet noemt als hij schrijft *soo seek ick het resterende vermaeck bij den Opperkoopman* (als peter van Wilre's kind wel zeker een vriend van de generaal), *bij den Dominé* (Bartholomeus Ysebout, die helaas in zijn bewaard gebleven brieven geen woord over de dichter schrijft), *bij mijn boecken . . .*⁸⁶. Focquenbroch, die niet op zwarte vrouwen was gesteld en *tot mynen besten niet heel veel van Silenus houw* was echter wel een stevige roker. Hij zal over Wilre zo zijn gedachten hebben gehad; zeker is dat diens 'wilde echt' geenszins te vergelijken was met de omgang van het personeel van de Compagnie met zwarte of gekleurde vrouwen⁸⁷. Ongetwijfeld heeft Focquenbroch moeten wennen aan de levensomstandigheden op Elmina; na een verblijf van nog geen vier maanden schrijft hij: *ick geloof niet, dat ick tot een van beyden (Amor & Silenus) heel light sal vervallen, alsoo ick het egael voor beestachtigheyd en een doodelijke coyonnerie houw*⁸⁸. Hij vormt daarmee zeker een uitzondering onder de 'dienaeren van de Edele Compagnie'. Zijn portret is ons mogelijk door een gelukkig toeval

bewaard gebleven; misschien kunnen in de komende jaren nadere bewijzen voor deze identificatie aangevoerd worden ⁸⁹

Noten

Bronnen: AHU (Arquivo Histórico Ultramarino, Lissabon); AR (Algemeen Rijksarchief, Den Haag); BMHG (Bijdragen en Mededelingen van het Historische Genootschap te Utrecht); DTB (Dooop-, en Trouwboeken); HSP (Historical Society of Pennsylvania, Philadelphia, U.S.A.); GA, NA (. . .) n.a. (Gemeentearchief Amsterdam, Notarieel Archief . . . notariële acte); G. Alk. (Gemeentearchief Alkmaar); KIVTLV (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land-, en Volkenkunde, Leiden); Cat. Westerse Hss. (Catalogus Westerse Handschriften, in: KIVTLV); NBKG (Nederlandse Bezittingen ter Kuste van Guinea, in: AR); Ned. Herv. Gem. (Nederlandse Hervormde Gemeente, in: GA); N.Y. State Library (New York State Library, New York, U.S.A.); PBZ (Provinciale Bibliotheek van Zeeland, Middelburg); RNH (Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem); RF (Rijksarchief in Friesland, Leeuwarden); SG (Staten Generaal, in: AR); 1. WIC (Eerste West-Indische Compagnie, in: AR); 2. WIC (Tweede West-Indische Compagnie, in: AR).

¹ W. J. van Balen: 'The Alleged Gold Coast Portrait of De Ruyter', *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis*, 26 (maart 1973) blz. 63-67; J. Belonje: 'Het Wilde Ree . . .', *Mbl. Amstelodanum* 51, blz. 116.

² Bloys van Treslong, *Genealogische en Heraldische Gedenkwaardigheden in en uit de Kerken der Provincie Noord-Holland*, deel III, blz. 128 en 133; een ander lid was notaris te Graft: cf. blz. 137.

³ GA, NA nr. 2778, n.a. 20 IX 1666, fol. 895; *ib.*, nr. 2780, n.a. 3 II 1667, fol. 301; *ib.*, nr. 2781 B, n.a. 23 VI 1667, fol. 1282 en 1310.

⁴ RNH, Oud-Rechterlijk Archief nr. 6490, fol. 387, d.d. 6 VIII 1646; (de stukken bevinden zich nu op het Gemeentearchief te Alkmaar). Nota: De oude Mr. Dirck Wilre van de Dijck, die te Graft op 18 mei 1661 begraven werd, zal wel de grootvader van 'onse' Dirck Wilre geweest zijn: G. Alk., DTB Graft nr. 11, fol. 276; GA, NA, nr. 1724, n.a. 25 IX 1665, fol. 343.

⁵ G. Alk., DTB Graft nr. 11, fol. 197; Bloys van Treslong, *op. cit.*, blz. 129 geeft ten onrechte 1659 aan; GA, DTB nr. 469, fol. 423, dd. 20 I 1652.

⁶ G. Alk., DTB Graft nr. 11, fol. 198 en 276: Breghe was de zuster van Dircks vader, die in 1680 te Graft overleed; cf. noot 3.

⁷ GA, NA nr. 1604, n.a. 11 IX 1665, fol. 578; Anna Jans trouwde in de familie Klinckert te Graft, van wie Dirck Jansz. Klinkert eveneens slavenshipschapitein was; cf. noot 3 en Hof van Vriesland, testament van Dirck Wilre op de *Witte Haes*, d.d. 5 IX 1674, vriendelijke mededeling van de heer D. T. Reitsma, Leeuwarden. GA, NA nr. 2785 A, n.a. 14, IV 1668, fol. 90; *ib.*, nr. 3215, n.a. 22 VI 1673, fol. 297; 1 WIC nr. 15, Res. 3 IV 1668; 1 WIC nr. 16, Res. 29 V 1673; GA, NA nr. 1359, n.a. 7 II 1659, fol. 32: Dirck Jansz. Klinckert was in 1658 hoogbootsman op het schip *St. Jan Baptista* onder schipper Jacob Dirckz. Wilre op Barbados.

⁸ GA, DTB nr. 469, fol. 243, dd. 20 I 1652.

⁹ Schippers op de West uit Graft: Laurens Jacobsz. van Slot, Floris Jansz., Jan Jansz. Bestevaer en Jan Bergen: GA, NA nr. 2757 A, n.a. 28 IV 1661, fol. 481; *ib.*, nr. 2749, n.a. 8 I 1659, fol. 23; *ib.* nr. 1360, n.a. 25 VIII 1659, fol. 65vo, 19 XI 1659, fol. 101vo, n.a. 10-11 XII 1659, fol. 117vo, 119-120; *ib.* nr. 1123, n.a. 19 X 1657, fol. 106vo.

¹⁰ GA, NA nr. 2759 A, n.a. 11 en 21 X en 8 XI 1661; *ib.*, nr. 2765 B, n.a. 16 V 1663, fol. 410; *ib.* nr. 1603, n.a. 15 III 1663, fol. 921; *ib.* nr. 2206, n.a. 4 III 1659, fol. 353; *ib.* nr. 2222, n.a. 8 X 1666, fol. 326; *ib.* nr. 1360, n.a. 25 VIII 1659, fol. 65vo.

¹¹ K. Ratelband, *Vijf Dagregisters van het Kasteel São Jorge da Mina (Elmina) aan de Goudkust, 1645-47*, Den Haag 1953, vooral de Inleiding; KIVTLV, cat. Westerse Hss., H 65a, H 65b en H 68, passim, Placcaet van 1657.

¹² C. R. Boxer, *The Dutch in Brazil 1624-54*, Oxford 1967, cap. v; Lieuwe van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh . . .*, Den Haag 1669-72, deel v, blz. 221-34.

¹³ GA, NA nr. 2211, n.a. 13 XII 1661, fol. 1001; *ib.*, nr. 2212, n.a. 20 II 1662, fol. 334; *ib.* nr. 2216, n.a. 8 I 1664, fol. 62. KIVTLV, Cat. Westerse Hss., H 65b, brief, dd. 4 III 1658, *ib.* H 68, not. 16 X 1657.

¹⁴ KIVTLV, Cat. Westerse Hss., H 65a, H 65b en H 68, alle passim.

¹⁵ HSP, Res. Heren XIX, 19 VI 1657.

¹⁶ NBKG nr. 81, not. 19 V 1660 en passim.

¹⁷ AR, 1ste Afdeling, Aanwinsten, 1902 XXVI nr. 111, not. 17 I en 24 II 1668; R. L. Ollard,

Man of War. Sir Robert Holmes and the Restoration Navy, London 1969, blz. 100; GA, NA nr. 1357, n.a. 3 I 1658, fol. 2vo.

¹⁸ *Hollandse Mercurius*, februari 1671: van de acht blanken komen er nog geen drie terug!

¹⁹ HSP, Res. Heren XIX, 7 I 1658 en 3I VIII 1660.

²⁰ Cf. noot 16.

²¹ HSP, Res. Heren XIX, 12 en 14 VIII 1658, 3, 4, 6, 15 en 16 IX 1660: Van Valckenburgh voorzag de kern van de zaak: *maer iemand de schoen uijt de voet te treden groote swaerichheijdt maect . . .*; I WIC nr. 17, Res. 18 II 1660; HSP, Res. Heren XIX, 7 IX 1660; de bewindhebbers verzochten zelf Heereman Abramsen voor 'secunde', maar die was al van plan te gaan trouwen en klaagde bovendien over een miltaandoening; tenslotte was de vroegere provisionele generaal Arent Cock bereid die taak over te nemen, maar hij overleed binnen het jaar. GA, NA nr. 1135, n.a. 9 XI 1660, fol. 189; GA, DTB nr. 481, fol. 337, dd. 19 XI 1660: Abramsen trouwde Constantia van Wickevoort uit een rijke Amsterdamse koopmansfamilie; François Roman trouwde kort daarvoor in Amsterdam met Anna Blommaert: GA, NA nr. 1135, n.a. 2 X 1660, fol. 7; GA, DTB nr. 481, fol. 239, dd. 5 X 1660; KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 147; *Hollandse Mercurius*, juli 1663; HSP, Res. Heren XIX, 10 en 15 IX 1660 en maart 1663, *Poinct van beschryvinge* nr. 6; K. Ratelband, *Vijf dagregisters . . .* not. voorjaar 1645 en 1646; KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 24 VIII 1663; Wilhelm Johann Müller, *Die Africanische auf der Guineischen Gold-Cust gelegene Landschafft Fetu . . .*, Nürnberg 1675, blz. 23 e.v.; GA, NA nr. 1718, n.a. 2I VIII 1662, fol. 230.

²² KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 147.

²³ GA, NA nr. 1366, n.a. 10 I 1662, fol. 4; *ib.* nr. 1367, n.a. 29 XII 1662, fol. 113; *ib.* nr. 2114 A, n.a. 15 I 1663, fol. 176; AR, SG nr. 12.564-52, Res. Heren XIX, 11 I 1662; GA, NA nr. 1717, n.a. 16 V 1662, fol. 557; *ib.* nr. 1718, n.a. 23 VI 1662, fol. 53, n.a. 22 VIII 1662, fol. 233, n.a. 20 X 1662, fol. 368; *ib.* nr. 1719, n.a. 3 I 1663, fol. 8 en 10.

²⁴ I WIC nr. 6, Res. Heren XIX 2 IX 1664; p. ex. Thomas Ernsthuis: in 1662 assistent in Sierra Leone, generaal in 1682-84; Joel Smit: trad in dienst in 1668, generaal in 1690-94, Daniel Verhoutert: commies in 1672, generaal in 1679-82: KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 147; GA, NA nr. 1369, n.a. 12 VI 1663, fol. 41; I WIC nr. 15, Res. 27 IX

1668; I WIC nr. 16, Res. 10 X 1672; 2 WIC nr. 812, WIC-kamer Zeeland, 10 X 1704 aan DG Willem de Palma.

²⁵ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 14 I 1664; cf. *ib.*, H. 67, monsterrollen en gages van de jaren 1651-52 en 1658.

²⁶ K. Ratelband, *Vijf Dagregisters . . .*, inleiding en bijlagen.

²⁷ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 18 V 1662 e.v.; F. Binder, *Der Atlantische Sklavenhandel 1650-75. Die Niederländer und ihre Rivalen* (in voorbereiding).

²⁸ AR, SG nr. 5905, bundel III, George Downing aan St. Gen., 20 VIII 1664; cf. I WIC nr. 12.

²⁹ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. I V 1662 sqq.

³⁰ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 147; KIVTLV Cat. Westerse Hss., H. 68, not. I II 1663 sqq; HSP, Res. Heren XIX 12 IX 1663; HSP, Gerard van Tets aan Jan Claessen, Amsterdam, 13 III 1660.

³¹ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 17 V, 17 en 27 VI, 26 VII, 16 en 24 VIII 1663; I WIC nr. 17, Res. 17 XII 1660; AHU, Papeis Avulsos, São Tomé e Príncipe, CX 314-A, doc. nr. 249; GA, NA nr. 1148, n.a. 12 III 1664, fol. 205; *ib.*, nr. 2891, n.a. 15 IX 1662, fol. 1194.

³² KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68: cf. signalen van Dirck Wilre 1663 tot juni 1664; HSP, Res. Heren XIX 20 IV 1663; GA, NA nr. 3660, n.a. 14 III 1668, fol. 68.

³³ HSP, Res. 9 Comm. 7 en 18 IV 1664; GA, NA nr. 2114 B, n.a. 16 V 1663, fol. 1034; KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 16 en 31 VIII 1663.

³⁴ I WIC nr. 6, Res. Heren XIX 2 IX 1664; HSP, Res. Heren XIX 11 IX 1663 en 30 VII 1664; GA, NA nr. 1372, n.a. 15 IX 1664, fol. 7; *ib.*, nr. 2768 A, n.a. 15 II 1664, fol. 303; AR, SG nr. 5767, bundel '1664'; R. L. Ollard, *Man of War. Sir Robert Holmes and the Restoration Navy*, London, 1969.

³⁵ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H. 68, not. 12 V, 6 en 10 VI 1664; SG nr. 5767, bundel '1664', Van Valckenburgg aan Hoog. Mog., 4 X 1665.

³⁶ *Journal van De Ruyter*, uitgave Linschoten Vereniging, deel LXII (1961), not. 5, 7 en 18 I 1665; Gerardt Brandt, *Het Leven en Bedrijf van de Heere Michiel de Ruyter*, Amsterdam 1687, blz. 329 en 342.

³⁷ *Journal van De Ruyter, op. cit.*, not. 27 II 1665; GA, NA nr. 1604, n.a. II IX 1665, fol. 578.

³⁸ I WIC nr. 6, Res. Heren XIX, 10 X 1665; N.Y. State Library, 'Curaçao-papers', microfilm nr. 2507 op het Gemeentearchief, Amsterdam: Mathijs Beck aan Pieter Stuyvesant, Curaçao, 17 IV 1665; GA, NA nr. 2222, n.a. 8 X 1666, fol. 326; *ib.* nr. 3013, n.a. 6 en 7 X 1665, fol. 308–310.

³⁹ GA, NA nr. 1371, n.a. 19 en 22 VIII 1664, fol. 122vo, 123vo; *ib.*, nr. 3178 A, n.a. 6 VI 1667, fol. 181; *Journal van De Ruyter, op. cit.*, not. 27 I 1665; I WIC nr. 17^x, Jean Doncker aan WIC-kamer Amsterdam, St. Christoffel/Antillen, 19 XII 1666.

⁴⁰ NBKG nr. 81, not. 22 V 1660; K. Ratelband, *Vijf Dagregisters . . .*, not. 6 XI 1646.

⁴¹ Jacob J. Steendam, *Den Distelvinck . . .*, Amsterdam 1649, deel I, blz. 115, 117; K. Ratelband, *Vijf Dagregisters . . .*, not. 2, 6 en 18 XI 1646; NBKG nr. 81, not. 22 V 1660.

⁴² Jacob J. Steendam, *op. cit.*, deel II, blz. 60–62; mijn dank aan collega drs. Ernst van den Boogaart, die mij op deze dichter wees; A. H. de Oliveira Marques, *História de Portugal*, Lisboa 1973, deel I, blz. 336; C. R. Boxer, *A Idade de Ouro do Brasil*, blz. 38, 39; vol. 341 van de serie 'brasiliana'; Voordracht van Gilberto Freyre, auteur van *Casa Grande e Senzala*, over *morenidade* in de Sede Gulbenkian te Lissabon, 1973.

⁴³ GA, NA nr. 1985, n.a. 29 VIII 1675, fol. 434vo; *ib.*, nr. 1726 B, n.a. 5 X 1666, fol. 345; *ib.*, nr. 1387, n.a. 8 XII 1649, fol. 94; AR, Iste Afd., Aanw. 1898, xxii: *Journal gehouden bij mij Louijs Dammaert . . .*, passim; GA, DTB nr. 468, fol. 123; Lambert Valckenburgh, Jans jongere broer werd in 1626 geboren; GA, DTB nr. 1100A, fol. 93, d.d. 16 III 1650 (mijn dank voor de bevestiging van deze gegevens aan de heer K. Ratelband, Bussum); cf. noot 40: Helena Correa had in 1641 al een kind; ze zal toen wel een jaar of zestien of iets ouder geweest zijn; ze moet dus rond 1624 geboren zijn.

⁴⁴ KIVTLV, cat. Westerse Hss., H 147.

⁴⁵ Cf. noot 43; NBKG nr. 81, d.d. 27 II 1659; KIVTLV, cat. Westerse Hss., H 65a; HSP, Res. Heren XIX, 2 IX 1659; GA, NA nr. 1985, n.a. 29 VIII 1675, fol. 434vo.

⁴⁶ GA, NA nrs. 1328–1330, 2448, 2449 en 3138.

⁴⁷ GA, Ned. Herv. Gem., Classis Amsterdam, nr. 88, 1: Bartholomeus Ysebout aan Classis Amsterdam, Elmina, 28 II 1668, 10 II 1669 en

14 VII 1670; Abraham Oudewater aan Classis Amsterdam, Elmina, 14 VIII 1671; I WIC nr. 15, Res. 30 VII 1668, 2 III 1671; Bewindhebbers klaagden over de *seer schaarse stoffe van proponenten* (die *sijn genegen* (zonder echtgenote) *naar Guinea te gaan*: 2 WIC nr. 919, generaal Haring aan de Heren x, Elmina, 31 V 1715: ook Willem Bosman had bij de slavine Antonia van de neger Amou een zoon (*tapoeijer*), die van plan was naar zijn vader in Holland toe te komen, maar deze werd kort daarvoor in Guinea vermoord, cf. NBKG nr. 86, not. 13 II 1719. Een halve eeuw later is het niet anders, zoals blijkt uit een brief van de predikant Joh. van der Ster aan de Heren x: '*hier nog bijcomt dat is het gebruikt* (sic) *der vreemde* (i.e. zwarte) *vrouwen 't welck een saak is soo diep ingewortelt . . ., onverschillig welk stand, bij 't wic-personeel . . .*', (qualis Rex, talis grex), waarbij de predikant van een dienaar te horen kreeg, wat vermoedelijk de mening van velen geweest zal zijn: '*nu den Do.(mine) op mij begint te preken, gelijk hij gedaan heeft(t) op den Bedendagh, soo sal ick ook tot sijn spijt een hoer trouwe(n), al heb ick vrouw en kinderen int vaderlant en hondert diergelijke staaljes* (meer) . . .' cf. 2 WIC nr. 100, fol. 283–288vo; *ib.* nr. 101, fol. 97, 97vo.

⁴⁸ NBKG nr. 81, not. 3 VI 1660; BMHG, jg. 1914, blz. 95: *Corte Memorie . . . van de wic*; 2 WIC nr. 100, fol. 551–554vo, 561, 562; *ib.*, nr. 124, not. 10 III en 18 VI 1700; point 4 en 5 van het Placcaet van de 23de VI 1692; *ib.*, not. 8 IV 1717.

⁴⁹ GA, DTB nr. 489, fol. 122; GA, NA nr. 2778, n.a. 20 IX 1666, fol. 895–899; *ib.*, nr. 2781, n.a. 23 VI 1667, fol. 1282–1288, 1310; *ib.*, nr. 2780, n.a. 3 II 1667, fol. 301–303: Maria de Peerel had in het geval van haar overlijden aan de diaconie van de gereformeerde religie te Amsterdam en Graft fl. 3.700 geschonken en Dirck Wilre het huis te Graft aan zijn zuster Magdalena, die er toen woonde en aan zijn broeder Jacob, die nog in 1667 overleed, al zijn boeken etc., cf. GA, DTB nr. 76, fol. 415; GA, Weeskamer nr. 856, fol. 239, d.d. 28 X 1667.

Dezelfde maand werd voor notaris Pieter van Buytene een testament gesloten, dat in juni van het volgend jaar ongedaan gemaakt werd; de toekomstigen kinderen – 10 juli 1667 werd hun dochter Maria gedoopt – kregen het leeuweaandeel van het vermogen, zeker meer dan fl. 20.000.

Jacob Dircksz Wilre was tegen het eind van 1666 op het nieuwe slavenschip *Juffr Leonora* voor de derde keer op reis gegaan en overleed in het voorjaar 1667 aan de kust van Guinea;

de neef van zijn stiefmoeder en maat van ouds, Dirck Jansz Klinckert nam toen het schipperschap over; cf. GA, NA nr. 2785 A, n.a. 14 IV 1668, fol. 90; *ib.*, nr. 3190, n.a. 17 XI 1666, fol. 239; *ib.*, nr. 2846 A, n.a. I VII 1669, fol. 345; GA Weeskamer nr. 856, fol. 470, dd. 28 x 1667; *Relation des Costes d'Afrique, appellées Guinée . . . par le sieur Villault, escuyer sieur de Bellefond, dans le voyage qu'il y a fait en 1666 & 1667*, Paris 1669, blz. 19-21, 150-152.

Maria de Peerel was een dochter van Martin Rottu (overleden tussen 1655-64) en Anna van Heusden uit Tongeren, Brabant? (overleden tussen november 1664 en augustus 1666). Zij was te Antwerpen geboren en woonde al voor 1649 bij haar welgestelde tante Maria van Heusden (begraven de 2e maart 1665 in de Noorderkerk) in Amsterdam, die haar als universeel erfgenaam in verschillende testamenten de helft van het huis *Blauwe Calckoen*, vlakbij de hoek Brouwersgracht/Keizersgracht, tegenwoordig nrs. 67-69, nagelaten heeft, welk huis later met het buurhuis *Drie Koningen* de naam *Wilde Ree* kreeg.

GA, NA nr. 2073 n.a. 10. XI 1664, fol. 264-265vo; *ib.*, nr. 586, n.a. 12 III 1649, fol. 203vo-207; *ib.*, nr. 1002, n.a. 23 V 1644; *ib.*, nr. 2055, n.a. 4 IX 1655, fol. 144vo-146; GA, Archief Burgemeesteren, Collaterale Successie, deel II, 1665-1671, fol. 7; *ib.* nr. 448, fol. 82, d.d. 12 II 1638.

⁵⁰ GA, NA nr. 1985, n.a. 29 VIII 1675, fol. 434vo.

⁵¹ KIVTLV, Cat. Westerse Hss., H 147.

⁵² I WIC nr. 29, Res. 13 IV 1668.

⁵³ AR, SG nr. 5597, Knijff aan Hoog. Mog., Den Helder, 15 XI 1667; I WIC nr. 15, Res. 24 VII, 18 X 1668, 9 IV 1669; I WIC nr. 30, Res. 4 VI 1668; GA, NA nr. 2783A, n.a. 5 en 7 X, 11 XI 1667; *ib.*, nr. 1606, n.a.? IX 1669, fol. 59; *ib.*, nr. 2224, n.a. 24 VI 1667, fol. 493-501; *ib.*, nr. 3198, n.a. 28 V 1669, fol. 283; *Hollandse Mercurius*, juli 1668.

⁵⁴ GA, DTB nr. 76, fol. 415, d.d. 10 VII 1667; een van de peters was Matthijs ten Broeck, een van de meest belangrijke uitrusters van slavenscheperen, afkomstig uit Enkhuizen, cf. noot 27.

⁵⁵ Wilhelm J. Müller, *op. cit.*, blz. 267-270; I WIC nr. 30, Res. 14 IV 1670; I WIC nr. 16, Res. 5 X 1673; AR, Collectie Rademacher nr. 587: Rapport wegens de Cust van Guinea . . . van Heereman Abrahamsz., Amsterdam,

23 XI 1679; GA, Ned. Herv. Gem., Classis Amsterdam, nr. 88, 1: Abraham Oudewater aan Heren XIX, Elmina, 14 VIII 1671.

⁵⁶ Cf. noot 27 en E. van den Bogaart, *The Dutch Participation in the Atlantic Slave Trade, 1596-1648*, bijdrage tot het MSSB Symposium on the Economic History of the Trans-Atlantic Slave Trade, Colby College, Waterville, Maine, U.S.A., augustus 1975; 2 WIC nr. 97, fol. 142, generaal aan Heren X, 10 VI 1699.

⁵⁷ 2 WIC nr. 811, kamer Zeeland aan generaal 15 VIII 1675; I WIC nr. 15, Res. 24, 28 en 31 X 1669; GA, NA nr. 2785 A, n.a. 14 IV 1668, fol. 96.

⁵⁸ GA, DTB nr. 1074, fol. 26; *ib.*, nr. 44, fol. 204, d.d. 18 V 1668; G. Alk., DTB Graft nr. 11, fol. 197.

⁵⁹ Cf. noot 49: schipper Gerrit Jansz. van Dijck was van december 1668 tot september 1670 op een slavenvaart, ook op de *Amsterdam* maar het is zeer onwaarschijnlijk dat Wilre zijn zoon op de lange en vaak door ziekte geteisterde reis over Curaçao naar Holland stuurde, cf. I WIC nr. 15, Res. 3 XII 1668, 15 IX 1670; GA, NA nr. 2228, n.a. 22 X 1668, fol. 526; *ib.*, nr. 2234, n.a. 17 IX 1670, fol. 161; Testament van Wilre, 5 IX 1674, Hof van Vriesland, vriendelijke mededeling van de heer D. T. Reitsma, Leeuwarden.

⁶⁰ *Hollandse Mercurius*, februari 1671; GA, NA, nr. 3216, n.a. 11 VIII 1673, fol. 121.

⁶¹ KIVTLV, Cat. Westerse Hss., H 147; 2 WIC nr. 919, generaal aan Heren X, 21 VI 1711; Testament van 5 IX 1674, cf. nota 53.

⁶² NBKG nr. 24, Heren X aan Johan Root, 17 I 1675 en kamer Amsterdam aan Johan Root, 29 I 1675; G. Alk., DTB Graft nr. 11, fol. 197; GA, NA nr. 3110, n.a. 25 X 1674, fol. 113 en 164; *ib.*, nr. 3532, n.a. 8 X 1674, fol. 113; *ib.*, nr. 4767, n.a. 18 VIII 1678, fol. 150; *ib.*, nr. 3220, n.a. 9 en 12 XI 1674, fol. 307 en 319; *ib.*, nr. 3538, n.a. 29 XI 1675, fol. 193; *ib.* nr. 3628, n.a. 8 IX 1675, fol. 182; *ib.*, nr. 4015, n.a. 20 IV 1675, fol. 222.

⁶³ In het archief van de weeskamer te Amsterdam is niets vermeld; NBKG nr. 24, kamer Amsterdam aan J. Root, 19 I 1675; 2 WIC nr. 831, Res. Heren X, 10 I 1675; 2 WIC nr. 330, Res. 12 II 1675; 2 WIC nr. 647, Res. 18 III en 19 IX 1675; 2 WIC nr. 365, Res. 5 VI en 15 VII 1710; GA, DTB nr. 502, fol. 275; *ib.*, nr. 515, fol. 383; 2 WIC nr. 372, Res. 29 VI 1717, fol. 122/123 en fol. 133vo-135, Res. 30 VII 1717; GA, NA nr. 6370, n.a. 15/16 XII 1716, fol. 99.

Het gesmokkelde goud van de generaal Wilre kwam uiteindelijk toch nog boven water. In 1710 deelden twee inwoners van Schiermonnik-aan de bewindhebbers van de kamer Amsterdam mee dat er een kistje met 42 mark goud was gevonden; men dacht dat het van de *Witte Haes* afkomstig was. De wic eiste het strandgoed dan ook op; dat deed trouwens ook de nog levende dochter van Wilre, Maria, die in 1687 met de Amsterdamse koopman Abraham van Bronckhorst was getrouwd – Maria de Peerel, die in november van 1675 hertrouwd was met Herman van Schoonhoven, leefde toen nog – en zij kon uit de ‘verzopen’ papieren van haar vader het eigendom aantonen. Er volgde een langdurig proces voor het Hof van Vriesland, omdat de ‘vrouw van Schiermonnikoogh’, uit de familie Stachouwer, de eigenares van het eiland, het goud, dat haar door de eilandbewoners in bewaring was gegeven, niet wilde overdragen. Tenslotte werd het goud voor de helft aan de compagnie en voor de helft aan Wilre’s dochter toegewezen. Na aftrek van de proceskosten kregen beide partijen – de eigenares van het eiland greep ernaast – rond f 5000 in de hand.

⁶⁴ Cf. noot 43 en *Album Studiosorum Academiae Lugduno Batavae*, Den Haag 1875, kolom 581.

⁶⁵ GA, NA nr. 3138, n.a. 10 XI 1668, fol. 317; GA, DTB nr. 473, fol. 486, d.d. 10 X 1654; *ib.*, vriendelijke mededeling van de heer S. A. C. Dudok van Heel: cf. ‘Jan Pietersz. Zomer (1644–1724), makelaar in schilderijen (1690–1724)’, *Amstelodamum*, Jb. 69, blz. 91; GA, NA nr. 1603, n.a. 18 en 24 X 1660, 27 IV en 28 IX 1661 en 26 V 1662; GA, NA nr. 3661, n.a. 25 X 1668, fol. 147/147vo. Boscoop woonde toen in de Ridderstraat; GA, DTB nr. 95, fol. 112, d.d. 23 I 1664.

⁶⁶ GA, NA nr. 3138, n.a. 10 XI 1668, fol. 317; *ib.* nr. 1520, n.a. 31 X 1668, fol. 248; I WIC nr. 15, Res. 3 XII 1668; I WIC nr. 30, Res. I I II 1670.

⁶⁷ I WIC nr. 15, Res. 15 IX 1670.

⁶⁸ GA, NA: *Systematisch onderzoek t.o.v. de slavenhandel 1665–75*; Ph. D. Curtin, *The Atlantic slave trade. A Census*, Londen 1969, blz. 275 sqq.

⁶⁹ GA, DTB nr. 75, fol. 119; *ib.*, nr. 8, fol. 77, 126 en 238.

⁷⁰ GA, NA nr. 1361, n.a. 7 IV 1660, fol. 49vo *ib.*, nr. 1347, n.a. 28 IX 1652, fol. 80vo fol. 84/85; *ib.*, nr. 1366, n.a. 12 I 1661, fol. 5vo

ib., nr. 1721, n.a. 26 I 1664, fol. 99; GA, DTB nr. 1704, fol. 17vo d.d. 2 V 1665.

⁷¹ GA, DTB nr. 106, fol. 255, d.d. 22 VII 1667; GA, NA nr. 1521, n.a. 14 IV 1670, fol. 141/142.

⁷² Henri Boontje, ‘Willem Godschalk van Focquenbroch’, *Vandaag*, deel XII, 34–52; GA, NA nr. 2590, n.a. 4 VII 1668, fol. 15, 16: machtiging voor Dr. Adriaen Uleus te Amsterdam.

⁷³ Willem Godschalk van Focquenbroch, *Afrikaense Thalia . . .*, Amsterdam (Jan ten Hoorn) 1678, voorbericht en blz. 160, 164.

⁷⁴ *Afrikaense Thalia . . .*, blz. 162.

⁷⁵ *Afrikaense Thalia . . .*, blz. 172–75; cf. I WIC nr. 29, Res. 31 XII 1668, 24 VI 1669; I WIC nr. 30, Res. januari 1670.

⁷⁶ I WIC nr. 30, Res. 24 XI 1670: gelezen twee missieven van Wilree, d.d. 14 IV en 14 VII 1670, die waarschijnlijk via Curaçao naar Zeeland kwamen en gewoonlijk zo’n vier maanden onderweg waren; GA, Ned. Herv. Gem., Classis Amsterdam, nr. 88, 1: Abraham Oudewater aan Classis Amsterdam, Elmina, 14 VII 1671; ook twee van Focquenbrochs voorgangers stierven te Elmina, in 1661 en 1666: Anthony van Haringhoeck en Pieter Bauté: cf. PBZ, hs. nr. 6122; GA, NA nr. 1131, n.a. 29 XI 1659, fol. 209; *ib.*, nr. 1142, n.a. 15 VII 1662, fol. 61; de chirurgijn Pieter Jordaan uit Amsterdam zal Focquenbroch in zijn laatste uren bijgestaan hebben, cf. GA, NA nr. 4003, n.a. 15 IV 1671, fol. 294; overigens overleden aan de Goudkust in 1672 ook François Roman, Albertus Ruytiers en Abraham Oudewater; GA, NA nr. 3216, n.a. 11 VIII 1673, fol. 121; *ib.* nr. 3926, n.a. 2 V 1673, fol. 56; *ib.*, nr. 3218, n.a. 19 I 1674, fol. 71–73vo I WIC nr. 16, Res. 20 X 1672.

⁷⁷ K. Ratelband, *Vijf dagregisters*, bijlage 1.

⁷⁸ Vriendelijke mededeling van de heer S. A. C. Dudok van Heel. Een andere mogelijkheid is dat de schilder P^r. de Wit zichzelf heeft afgebeeld; hierop zou het overgeschilderde opschrift kunnen wijzen.

⁷⁹ I WIC nr. 29, Res. 3 III 1667 en 2 VI 1669; GA, DTB nr. 44, fol. 204, d.d. 15 V 1668.

⁸⁰ GA, Ned. Herv. Gem., Classis Amsterdam, brief van Bartholomeus Ysebout, Elmina, d.d. 28 II 1668, 14 VII 1670; GA, DTB nr. 688, fol. 319, d.d. 19 II 1672; I WIC nr. 29, Res. 3 XII 1668 en 28 I 1669.

⁸¹ GA, DTB nr. 481, fol. 239, d.d. 5 X 1660; GA, NA nr. 2206, n.a. 26 II 1659, fol. 317; Focquenbroch werd te Amsterdam gedoopt op

26 april 1640, cf. Rob Nieuwenhuys, *Rotterdams Toneel. De Min in 't Lazarushuys*.

⁸² *Afrikaense Thalia* . . ., blz. 160, 161.

⁸³ *Afrikaense Thalia* . . ., blz. 162–65; Deze 'cousin' was vrijwel zeker Philippus van den Heede, de oudste zoon van Adriaen van den Heede en Stijntje Gerrits Westerhoff, gedoopt op 21 september 1623 te Amsterdam; Philips' grootmoeder van vaders kant was Tanneke Sweers, die hoogstwaarschijnlijk de zuster was van Willem Sweers, uit Antwerpen afkomstig, de vader van Catharina Sweers, de moeder van de dichter, die op 1 februari 1629 de eveneens uit Antwerpen afkomstige Paulus van Focquenbroch de Jonge te Amsterdam trouwde; cf. GA, NA nr. 1118, n.a. 26 VIII 1656, fol. 214; *ib.*, nr. 1120, n.a. 17 I 1657, fol. 72; *ib.*, nr. 3755, n.a. 22 XII 1670, fol. 459; *Album Studiosorum Academiae Groninganae*, Groningen 1915, kolom 75, d.d. 12 III 1656, waar overigens de naam is fout geschreven: Joannes van den Leede (sic); GA, DTB nr. 422, fol. 222; *ib.*, nr. 6, fol. 59; *ib.*, nr. 41, fol. 224; *ib.*, nr. 433, fol. 403; *ib.*, nr. 411, fol. 702; *ib.*, nr. 4, fol. 217.

⁸⁴ Rob Nieuwenhuys, *Rotterdams Toneel. De Min in 't Lazarushuys*, 1958/59, Inleiding. *Afrikaense Thalia* . . ., blz. 160–165, partim: F. Roman was getrouwd met Anna Blommaert: cf. GA, NA nr. 1135, n.a. 2 X 1660, fol. 7.

⁸⁵ KIVTLV, Cat. Westerse Hss., H 68: ruzie en ontslag van de fiscaal Cornelis van Essen, 1658.

⁸⁶ *Afrikaense Thalia* . . ., blz. 161.

⁸⁷ *Afrikaense Thalia* . . ., blz. 161, 164/165: Focquenbroch vond donkere vrouwen *Godloos leelijck, dat by aldien ick een Hond was, ick mijn selfs niet souw willen verontwardigen, haer tegen aen te Pissen*.

⁸⁸ *Afrikaense Thalia*.

⁸⁹ In het *Panpoëticon Batavum* van Arnoud van Halen, waarvan een deel zich in het Rijksmuseum bevindt (zie Cat. *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam*, Amsterdam-Maarssen 1976, blz. 723 e.v.) bevond zich een portretje van Focquenbroch. Het is niet bekend waar dit portretje zich tegenwoordig bevindt. Ook is geen prent gevonden waarop Van Halen zich gebaseerd zou kunnen hebben.